

Bartók Béla

ADATOK AZ EGRI EVANGÉLIKUSOK KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTTI TÁRSADALMI HÁTTERÉHEZ

A magyarországi evangélikus egyház igen érzékeny veszteséget szenvedett el a trianoni békével, mert hívei nagy része az utódállamok állampolgára lett és az egyházkerületek aránytalanok lettek. Viszont jelentősen megnövekedett az egyházon belül a magyar nemzetiségűek aránya, ugyanakkor az elcsatolt területekről nagyszámú evangélikus vallású polgári és egyházi alkalmazott menekült Magyarországra, akiknek beillesztése és elhelyezése sokáig sok gondot okozott az egyháznak. A bevándorló polgárok integrálása céljából kezdődött el az 1920-as években a létező evangélikus egyházközségek mellett *missziói központok* alapítása, ahol azonban hívek száma jelentősen megnövekedett, ezért *leány- és fiókközségeket* és *missziói gyülekezeteket* hoztak létre. Az evangélikus vallási megújulás egyik jele volt ekkoriban a *szórványgondozás*. A fiatal lelkészek a felekezeti öntudat erősítése mellett a hit hirdetésében értek el sikereket, amelyet látványosan egészített ki több mint száz templom felépítése, az iskolák mellett pedig a különböző evangélikus egyesületek is jelentős tevékenységet fejtettek ki.¹

A következő tanulmány ennek figyelembe vételével azt próbálja bemutatni, hogyan változott a maroknyi egri evangélikus száma és társadalmi összetétele 1910-től 1935-ig, amikor úgy döntöttek, hogy elválnak a reformátusoktól és önálló egyházközséget hoznak létre. Először a 20. századi népszámlálások adataiból indultunk ki annak érdekében, hogy kiderítsük, növelte-e a trianoni béke által okozott bevándorlás az egri hívek számát. A társadalmi elemzéshez egy összeírás adott támpontot, amely 77 egri evangélikus lakos pénzbeli felajánlásait tartalmazta, és amely a segédlelkész jövedelem-kiegészítését szolgálta. Az egyháztagok neve mellett feljegyezték „állásukat vagy foglalkozásukat”, lakcímüket és az egy évre megajánlott egyházi adójuk összegét. Különösen a foglalkozás és társadalmi helyzet vizsgálata volt nehéz, mert nem derült ki, hogy egy-egy személy jövedelméhez képest milyen mértékben támogatta egyházát. Más forrásokat ezek pontosítására vagy ellenőrzésére egyelőre nem találtunk.

¹ *Bencze Imre*: Az evangélikus népegyház és az ébredés 1919–1944. In: Magyarország a XX. században. Főszerk.: Kollega – Tarsoly István. Szekszárd, Babits Kiadó, 1997. II. 356–363. Lásd még: *Fabiny Tibor*: Az evangélikus egyház. In: A magyar protestantizmus 1918–1948. Tanulmányok. Szerk.: Lendvai L. Ferenc. Kossuth Kiadó, Budapest, 1987. 128–170.

Egerben 1524-ben jelentek meg az első lutheránus prédikátorok és a következő évtizedekben olyan gyorsan terjedt az új vallás, hogy 1548-ban a Helytartótanács azt jelentette Bécsnek, hogy alig maradtak katolikusok a városban. 1562-ben készült el a *Debrecen-Egervölgyi Hitvallás*, amely a környékbeli egyházközségek országos súlyát is jelezte, de éppen ennek hatására kezdődött meg az evangélikusok átlépése a kálvinista egyházba, ami olyan gyors volt, hogy Egerben a 16. század végére eltűntek vagy beolvadtak. A lutheránusok bizonyíthatóan a 19. század első felében jelentek meg ismét Egerben, mert az 1840-es években már lehetővé vált számukra ott is a szabad letelepedés. Az egri közös (református-evangélikus) protestáns egyházközség 1860-ban alakult meg, és három év múlva kimondták, hogy ha a két felekezet hívei megszorodnak, különálló egyházközséget hoznak majd létre. Bár a miskolci evangélikus lelkész igényt tartott volna az egriek gondozására, a lutheránusok ezt visszautasították, és ragaszkodtak az egységes protestáns eklézsiához. A légkör a visszaemlékezések szerint „testvéri” volt, mert az evangélikusok is képviseltették magukat a református presbitériumban.² 1890-ben 293 református és 114 evangélikus lakója volt a városnak és számukhoz mérten jelentős összeggel (hadikölcsönök jegyzésével) járultak hozzá az ország első világháborús terheihez. Ezt hálálta meg a kormány azzal, hogy jelentős összeggel támogatta az 1930-ban felavatott közös protestáns templomot, amelyet sokáig látogattak az evangélikusok is.

Az egri evangélikusok száma a népszámlálások alapján

Először érdemes áttekinteni Eger felekezeti viszonyait az 1910-es népszámlálás adatai szerint.³ Eszerint az első világháború előtt az evangélikusok aránya nem érte el az 1%-ot sem:

Felekezetek/összes lélekszám	r. kat.	gr. kat.	református	evangélikus	gr. kel.	unitárius	izraelita	egyéb
28 052	24173	123	810	219 (0,7%)	38	3	2674	12

Az 1910. évi census alapján a következő volt az evangélikusok megoszlása Eger rendezett tanácsú városban a városrészek szerint:⁴

² *Aklan Béla Sándor: Az egri evangélikus egyház története. Eger, 2003. 10. (kézirat)*

³ A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi népszámlálása. Első rész. A népesség főbb adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint. Magyar Statisztikai Közlemények 42. k. Bp., 1912. 189.

⁴ Uo. 546.

	Belváros	Hatvani városrész	Felnémeti városrész	Cifrasánc városrész	Maklári városrész	Összes (polg. népesség)
Lakosság	7402	10 667	1925	2277	4536	26 807
Evangélikusok	77	82	3	4	20	186 (0,6%)

A minimális eltérés abból ered, hogy az első táblázatban belefoglalták az 1245 fős helyőrség létszámát, amelyen belül így 33 evangélikus vallású katonát számolhattak össze, ami 2,6%-ot jelentett.

Eger több mint 28 ezer fős lakosságának felmérésekor 219 evangélikust írtak össze (0,7%), és ehhez még hozzászámíthatjuk a 44 002 fős egri járás 47 evangélikus felekezetű polgárát (0,1%). A 279 900 lakosú Heves vármegyében összesen 1031 evangélikust tüntettek fel, ez pedig 0,3% volt. Megyei szinten 39 682 fő élt a hatvani járásban, közöttük 386 evangélikus volt, ami 0,9%-ot jelentett. 149 fő lutheránus lakott a 18 314 fős Gyöngyösön, ami 0,8%-ot jelentett. Ezek a számok csak azt illusztrálják, hogy egyetlen városban és egyetlen járásban sem érte el a 1%-ot az evangélikusok száma 1910-ben. Hatvan csak azért lehetett kivétel a 12 097 lakos között élő 182 evangélikussal (1,5%), mert akkor még csak nagyközség volt.

Az első világháború alatti évekről a *Schematismus Agriensis*⁵ soron következő köteteiből nyertünk adatokat. El kell ismerni, hogy ez a forrástípus elsősorban a római katolikus hívek számát tartja nyilván, ezért a protestánsok és más felekezetek esetében nem tekinthető teljesen megbízhatónak, főleg ha figyelembe vesszük, hogy a reformátusoknak és az evangélikusoknak akkoriban közös presbitériumuk volt, ami katolikus szempontból teljesen mindegy volt. A sematizmusok szerint 1914–15 között 159-re, 1916-tól pedig 157-re csökkent az evangélikusok száma. Ez talán az első világháború szálájára is írható. Bár az 1918–1919 közötti menekülthullám elérte Egeret is, az 1920. évi népszámlálás helyi vallási jellemzőit nem az evangélikusok befolyásolták más irányban, mivel köztudomású volt, hogy Eger római katolikus érseki székhely és ez nem a legkedvezőbb más felekezetű tisztviselők, iparosok, kereskedők elhelyezkedésére. 1920-ban még mindig 157 evangélikust említettek a katolikusok.

A hivatalos népszámlálás alapján azonban a következő képet kaphatjuk 1920-ról:

Felekezetek/összes lélekszám	r. kat.	gr. kat.	református	evangélikus	gr. kel.	unitárius	izraelita	egyéb
28728	24 758	176	934	270 (0,9%)	31	0	255 9	0

⁵ A *Schematismus Cleri Archi-Dioecesis Agriensis 1914–1933* közötti kötetei alapján. Eger, 1914–1933.

Ez a nagy eltérés a katolikusok és a statisztikai hivatal adatai között óvatosságra int bennünket a következő évek vizsgálata során is, de a különbség okát nem magyarázza meg.

Az egri evangélikusok száma a katolikus összeírások szerint 1929–1933 között így alakult:

1929	1930	1931	1932	1933
157	153	157	154	279

A sematizmus szerint tehát a számuk az 1920-as években nem változott, sőt 1930-ban 153-ra csökkent. A katolikus nyilvántartás csak 1933-tól ismerte el, hogy az evangélikusok száma 125 fővel, azaz 44,8%-kal megnövekedett, de ennek nem tudjuk megmagyarázni az okát, mivel ezekből az évekből nincs evangélikusok által készített kimutatásunk.

A következő polgári népszámlálás ismét biztosabb kapaszkodót nyújt. 1930-ban a magyarországi evangélikus egyház lélekszáma 534.165 fő volt, ami a lakosság 6,1%-át jelentette,⁶ Egerben pedig egy 1929-es adat szerint a 29.923 lakosból 934 (3,1%) kálvinista és 270 (0,9%) lutheránus személy tartozott a vallási kisebbségekhez.⁷ Az 1930. évi népszámlálás szerint Egernek 30.424 lakosa volt, az evangélikusok aránya 279 fővel így is csak 0,9% maradt.

Az evangélikusok megoszlása városrészenként ezt a képet mutatta:

Kerület száma és kerület neve	Evangélikusok száma
I. Belváros	10
II. Belváros	36
III. Belváros	19
IV. Belváros	10
V. Hatvani alsóváros	31
VI. Hatvani felsőváros	30
VII. Alsó Károlyváros	63
VIII. Felső Károlyváros	15
IX. Rákóczi város	3
X. Cifrasánc	23
XI. Maklári felsőváros	22
XII. Maklári alsóváros	10
XIII. FAKSZ-negyed ⁸ (Lajosváros)	7
Összesen	279

⁶ Új Idők Lexikona. Szerk.: Dr. Balla Antal – Dr. Benedek László – Dr. Bacsó Jenő – Dr. Angeli Ottó. Budapest, Singer és Wolfner Irodalmi intézet Rt., 1942. 9–10. k. 140.

⁷ Katolikus Lexikon. I. k. Szerk.: Bangha Béla. Budapest, Magyar Kultúra, 1933. 456.

⁸ Az Országos Falusi Kislakásépítő Szövetkezet 1927-től kezdve csak a földreform során házhelyhez juttatottaknak nyújtott hitelt, de nem készpénzben, hanem építőanyagban.

Ehhez számítottak hozzá az egri járásból 105 személyt, Heves vármegyében pedig 1930-ban összesen már 1392 evangélikus élt. Ez 20 év alatt 361 fős növekedés volt. A népszámlálási adatok alapján érthető, hogy az 1930-as évek elején az evangélikus egyház legfőbb szerve úgy döntött, hogy a Heves vármegyei hívek lelki gondozása céljából missziói kört fog kialakítani.

A hívek felajánlásai

Ez a növekedés volt az oka annak, hogy az Evangélikus Egyházegyetem⁹ közgyűlése 1933. november 10-én határozatot hozott, hogy a Heves vármegye területén élő híveket a kerületek hozzájárulásával maga akarja gondozni. A legfőbb irányító szervezet Hatvan központtal megalakította a *Hatvan–Gyöngyös–Eger Missziói Kört*,¹⁰ ahová *Sztehlo Gábort*¹¹ nevezték ki lelkésznek. A kinevezési okmány többek között ezt tartalmazta: „... ezen megbízólevél erejénél fogva 1934. évi január 1-i kezdő hatállyal kirendelem Tisztelendőségedet az eger-gyöngyös-hatvani misszióba azzal a megbízással, hogy a nevezett misszió megszervezését és lelki gondozását lássa el teljesítve mindazokat a feladatokat, a lelki ellátás és a szervezés munkakomplexumába tartoznak. Működése irányítása s ellenőrzése az én hatáskörömbé esik.”¹² A történelmi dokumentumot 1933. december 22-én írta alá báró *Radvánszky Albert*¹³ egyetemes egyházi és iskolai felügyelő. Az 1934-es esztendő folyamán a hatvani lelkész rendszeresen látogatta és „ébresztgette” egri híveit, aminek az lett a következménye, hogy éles ellentétbe került az egri reformátusokkal különösen a hitoktatás kisajátítása miatt és ez az ellentét a két testvéri gyülekezet nyílt szakításához vezetett.

1935. január 14-én *Sztehlo Gábor* hatvani evangélikus lelkész vezetésével az evangélikusok összejövetelt tartottak, amelyen kimondták a reformátusoktól

⁹ Az egyházegyetem a magyarországi evangélikus egyház önkormányzati testülete, az egyházkerületek egysége volt, amelynek élén a világi egyházfelügyelő, egy püspök, az egyetemes közgyűlés és presbitérium állt.

¹⁰ A missziói egyházközség az evangélikus egyházban a szórványok, a fiók- és leányegyházközségek szervezete volt, a lelkészi szolgálat hatékonysága szempontjából egyházmegyei vagy egyházkerületi támogatás alatt állt a rendes egyházközséggé szervezés ideje alatt.

¹¹ *Sztehlo Gábor* (1909–1974) evangélikus lelkész, 1931-ben Sopronban végezte el a teológiát, majd Finnországban volt ösztöndíjas, ahol a népfőiskolákkal ismerkedett. 1932-ben szentelték lelkésszé és előbb Budapesten volt segédlelkész, 1934-ben Hatvanban lett lelképásztor, 1935-től már nagytarcsai papként szolgált, és ott alapította meg az ország első népfőiskoláját. 1944-ben Budapesten 33 gyermekotthont szervezett, ahol 1540 üldözött főleg zsidó származású gyermeket és felnőttet mentett meg munkatársaival. A háború után is a fővárosban szolgált, majd 1962-ben követte Svájcba 1956-ban kiutazott családját, és ott hunyt el.

¹² Evangélikus Országos Levéltár Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem iratai (EOL MEE), 68. doboz, 1146/1933.2. *Sztehlo Gábornak* megbízás az egri–gyöngyösi–hatvani misszió gondozására

¹³ *Radvánszky Albert* (1880–1963) a felsőház alelnöke, koronaőr. Budapesten jogot, Mosonmagyaróvárott gazdasági akadémiát végzett, később a Szabadelvű Párt és a Munkapárt tagja, 1923–1948 között az evangélikus egyházegyetem egyházi és iskolai felügyelője volt.

való elszakadást, *Porubszky Béla*¹⁴ nyugdíjas bánya-főtanácsost megválasztották a gyülekezet felügyelőjének és néhány nap múlva a református presbitérium négy evangélikus tagja is csatlakozott hozzá. A kultuszminisztérium hamarosan engedélyezte, hogy az egri polgári leányiskola egyik tantermében tartsanak istentiszteletet, majd összeírták az evangélikusokat és mindenkitől megajánlást kértek az egyházi adóra. *Geduly Henrik* nyíregyházi püspöktől segédlelkészt kértek, aki állandóan Egerben tartózkodhatott és szolgálhatta a híveket. A püspök a miskolci evangélikus esperest kérte fel az alakuló közgyűlés megtartására, és a következőket tanácsolta: „*Méltóztassék konkrét számokkal már az alakuló közgyűlésen megállapítani, hogy a missziói körzet fenntartása céljából a jelenlévők és általában az egyházközség tagjai akár állami adójuk %-os arányában akár pedig abszolút számokban mennyit ajánlanak fel egyházi adó címén.*”¹⁵ Az egri önálló missziói központ az 1935. február 18-i közgyűlésen alakult meg, amelyet *Tóth József* fancsali lelkész, hegyaljai esperes vezetett le. Ekkor választották meg a tisztkart és a presbitériumot. A közgyűlés az egyetemes egyház és a kerület által biztosított segélyek, valamint a hívek megajánlotta egyházi adók számbavételével megállapította leendő missziói lelkészének javadalmát. A következő elemzésekhez a jegyzőkönyvhöz mellékelte irat képezi a forrást, amely a „*Kimutatás az egri evangélikus missziós egyház azon tagjairól kik egyházi adójukat megajánlották*” címet viseli.¹⁶

Az egyháztagek adatait *SPSS for Windows* program segítségével dolgoztuk fel, amely sokoldalú statisztikai elemzést tett lehetővé.¹⁷ Ha megvizsgáljuk a 77 személy által felajánlott összeget, akkor ennek átlaga 11,44 pengő, a középső elem (medián) 10 pengő, a leggyakrabban pedig (módusz) a 6 pengő fordult elő. 3 pengő volt a minimum, 60 pedig a maximum, amit a hívek adtak, az egész összeg pedig 881 pengőt tett ki. A percentilisek vizsgálata szerint a jelenlévők háromnegyede ígért legalább 10 pengőt. A püspök az Egyetem pénztárából 500 pengőt, a püspökség pénztárából 360 pengőt ajánlott fel, amit az egyházkerület stóladíja, a hitoktatás díja és az állami támogatás, a kongrua egészített ki. Ez azt jelenti, hogy az egri hívek jelentős összeggel járultak hozzá leendő lelkészük éves jövedelméhez. A végső összeg meghaladta a 2000 pengőt, vagyis az egriek a lelkészi jövedelem több mint 1/3-át magukra vállalták.

¹⁴ Porubszky Béla (1872–?) nyugalmazott bánya-főtanácsos Selmecebányán született és ott kapott bányamérnöki oklevelet. 1894-től Máramarosban, 1915-től Sáros vármegyében volt szolgálatban, majd a csehek internálták, ezért Egerbe menekült. 1922-ben ment nyugdíjba, 15 különböző szervezet és egyesület tisztségviselője volt.

¹⁵ EOL MEE 220/935 sz. irat. 1.

¹⁶ EOL MEE 392/1935 sz. irat kézzel írt melléklete

¹⁷ Köszönöm dr. Pap József egyetemi docens segítségét a lekérdezések elvégzéséért.

Érvényes	77
Átlag	11 P 44 F
Medián	10 P
Módusz	6 P
Minimum	3 P
Maximum	60 P
Összes	881 P
Percentilisek 25%	Kisebb mint 6 P
50%	Kisebb mint 10 P
75%	Kisebb mint 12 P

A másik táblázatból az is kitűnik, hogy 18 fő adott 6 pengőt, de 16 személy kész volt 12 pengő megajánlására is. A 40 pengőt *Virga Lajos*¹⁸ állami kiségitő iskolai igazgató adta, a 60 pengőt pedig dr. *Lestyán Pál*¹⁹ OTI igazgató főorvos.

A felajánlott összegek aránya a következő volt:

Összeg (P)	Fő	Százalék	Növekvő százalék
3	3	3,9	3,9
4	1	1,3	5,2
5	3	3,9	9,1
6	18	23,4	32,5
7,2	1	1,3	33,8
7,8	1	1,3	35,1
8	8	10,4	45,5
10	8	10,4	55,8
12	16	20,8	76,6
14	1	1,3	77,9
15	8	10,4	88,3
20	5	6,5	94,8
30	2	2,6	97,4
40	1	1,3	98,7
60	1	1,3	100
881	77	100	

¹⁸ Virga Lajos iskolaigazgató 1880-ban Váralotán született, a tanítóképzőt Déván végezte. Előbb az Ung vármegyei királyi tanfelügyelőségen dolgozott, majd 1904-től Egerben tanított. 1907-ben kiségitő iskolát szervezett, amely az első vidéki intézmény volt, és ő lett az igazgatója. Az első világháborúban orosz fogságba esett, onnan szökött haza 1920-ban. Öccse, János az olasz fronton esett el.

¹⁹ Lestyán Pál nőgyógyász, szülészorvos 1887-ben Szarvason született. Középkispoláit Szarvason, az egyetemet Budapesten végezte. A csabai kórházban, a Bársony-klinikán dolgozott, majd Mácán lett fürdőorvos, ahonnan az oroszok elűzték, Parádra menekült és ott praktizált. 1923–28 között Kompolton dolgozott, ezután lett Egerben OTI főorvos. Az orvosszövetség alelnöke és vármegyei törvényhatósági bizottságának tagja volt.

A felajánlott összeg és a foglalkozás/társadalmi helyzet kapcsolata így alakult:

Összeg (P)	3	4	5	6	7,2	7,8	8	10	12	14	15	20	30	40	60	Összes
Férj alapján	1		2	8		1	5	2	5		1					25
Nyugdíjas	1			3					1		2					7
Tisztviselő	1			1			2	2	3	1	1	1	1			13
Rendőr											1					1
Egészségügyi dolgozó								1			1				1	3
MAV-alkalmazott			1				1				2					4
Postai alkalmazott				1					1							2
Tanár				1								1		1		3
Mérnök				1					1							2
Gazdasági alkalmazott		1		1								2	1			5
Nyomdai dolgozó								2				1				3
Iparos								1	2							3
Szellemi szabadfoglalkozású									2							2
Pénzügyi alkalmazott				1					1							2
Ismeretlen				1	1											2

A társadalmi helyzetet tekintve a leginkább bőkezűek a férjezett hölgyek voltak, akik 25-en adtak pénzt, utánuk a tisztviselők következtek tizenhárman és a nyugdíjasok heten.

A felajánlott összeg és a nemek kapcsolata ezt a képet mutatta:

Felajánlott összeg (P)	Férfi	Nő	Teljes
3	2	1	3
4	1	0	1
5	1	2	3
6	6	12	18
7,2	0	1	1
7,8	0	1	1
8	2	6	8
10	6	2	8
12	7	9	16
14	1	0	1
15	7	1	8
20	4	1	5

Felajánlott összeg (P)	Férfi	Nő	Teljes
30	2	0	2
40	1	0	1
60	1	0	1
Teljes	41	36	77

Nemek szerint a férfiak voltak többen az adakozók között, de a 6-6 pengőt adó 13 és a 12–12 pengőt adó 9 nő is kiemelkedik a sorból.

Ezek után érdemes volt a nők családi állapotát is megvizsgálni. A felajánlott összeg és a nők családi állapotának kapcsolata így alakult: A férjezett asszonyok voltak a legmegbízhatóbb támogatók. 26 fővel a nők háromnegyedét tették ki, mivel biztos anyagi körülmények között éltek.

A felajánlott összeg és a nők családi állapota így alakult:

Összeg(P)	Hajadon	Férjezett	Özvegy	Teljes
3		1	0	1
5		1	1	2
6	2	8	2	12
7,2		1	0	1
7,8		1	0	1
8	1	4	1	6
10		2	0	2
12	2	6	0	8
15		1	0	1
20		1	0	1
Teljes	5	26	4	35

A foglalkozások és a nemek kapcsolata:

Foglalkozás	Férfi	Nő	Teljes
Férj alapján		25	25
Nyugdíjas	6	1	7
Tisztviselő	9	4	13
Rendőr	1		1
Egészségügy	3		3
MÁV	4		4
Posta	2		2
Tanár	2	1	3
Mérnök	2		2
Gazdasági alkalmazott	4	1	5
Nyomda	3		3
Iparos	2	1	3
Szellemi szabadfoglalkozású	2		2
Pénzügyi alkalmazott	1	1	2
Ismeretlen	0	2	2
Teljes	41	36	77

A nők szerepe az evangélikus egyházon belül is rendkívül fontos volt a 20. század első évtizedeiben is. Az evangélikus nőegyletek alapításának pl. fő célja az volt, hogy a templomon kívüli lelki munkát erősítsék. Ezen feladatok ellátásában főként az asszonyok segítettek a lelkészeknek. Az egyesületek tagjai a gyülekezeti munka számos területén –beteglátogatás, karitatív tevékenységek, templomtakarítás, templomdíszítés stb. – nyújtottak értékes segítséget. A testületek munkájának további fontos része volt az ismeretterjesztő és kulturális tevékenység. Minden egyházközségben rangot jelentett egy eredményesen működő nőegylet tagjának lenni. 1935-ben Egerben nem volt nőegylet, de az elemzett táblázatokból kitűnik, hogy valóban könnyen lehetett őket aktivizálni társadalmi célok érdekében. A püspök 1935. március 1-től kezdve Egerbe rendelte *Garam Lajos* ózdi segédlelkészt. Az ifjú tiszteletest március 17-én iktatta be ünnepélyesen hivatalába *Duszik Lajos* miskolci esperes és ekkor tették le esküjüket az egyházközségi presbiterek, vagyis a történelemben először létrejött az önálló egri evangélikus egyházközség.

Az egri evangélikusok a több mint 80 százalékos katolikus többséggel szemben évtizedekig élvezték a reformátusok oltalmát, segítségét és érezték ennek előnyeit és hátrányait. A körülmények – talán nem is véletlen – összejátszása kellett ahhoz, hogy ez a kis közösség az önálló fejlődés útjára lépjen. Ebben pedig mindenképpen egy fiatal, ambiciózus lekipásztor játszotta a kezdeményező szerepet, aki vállalta a nyílt összeütközést is a kálvinistákkal az önállóság érdekében. Az egri evangélikus missziós egyházközség az egri hívek több mint 70 éves vágyát teljesítette, és Sztehlo Gábor elhivatottsága, kitartása, buzgalma nemcsak feljebbvalóit aktivizálta, hanem lassan az egrieket is felébresztette a külső és belső okok hatására kialakult kényelmes lelkiállapotukból. Az ifjú lelkész egy alkalommal ugyanis így érvelt a református presbitereknek: „*A kereszttyén positivitás azt követeli tőlünk: nem azért lehelt belénk lelket (Isten), hogy ne tegyünk semmit, hanem azért, hogy cselekedjünk.*”²⁰

²⁰ Lipcsey Péter egri református főgondnok levele Farkas István miskolci református püspöknek 14. EOL MEE 739/1934 sz. irat